

Απάνω και Κάτω Παλιοξάρι

Οι Βενετοί δεν μπόρεσαν να κρατήσουν την περιοχή μας στην δικαιοδοσία τους κατά το συμβιβαστικό διακανονισμό του 1481. Οι Τούρκοι δεν δέχτηκαν ότι, τα όρια του Βενετικού «.. είσιν από του Φ ρ α γ κ ο κ ε φ ά λ ο υ, Π α λ ι ο χ σ ά ρ και της Κ ό κ α ς...».

Έτσι το χωριό μαζί με όλη τη γύρω περιφέρεια, ως τη Βαρνάκοβα, έμεινε στην κυριαρχία των Οθωμανών. Κι έγινε η ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571. Μετά το λαμπρό κατόρθωμα των χριστιανών «πειθόμενοι εις τας υποσχέσεις των νικητών» εξεγέρθηκαν οι κάτοικοι κατά των Τούρκων «συμμεριζόμενοι τας τύχας των ραγιάδων της περιοχής Λιδορικίου». Το κίνημα όμως καταπνίγηκε. Κι ακολούθησε σκληρός διωγμός των σκλάβων το 1585. Για το Παλιοχσάρ φαίνεται πώς θα ήταν δυσβάσταχτος μία και βρισκόταν στην καθημερινή διάβα του εχθρού. Κι ήρθε μετά το φοβερό σεισμό του 1580 «εξ ου υπέφερον πολύ το Λιδορικιον, η Ναύπακτος μετά των έκαστέρωθεν του Μορνοποτάμου χωρίων...» να πληρώσουν και την ανυποταγή τους. Ότι απόμεινε απ' τη συμφορά στο χωριό λεηλατήθηκε και μερικοί απ' τούς κατοίκους του σκοτώθηκαν η αιχμαλωτίστηκαν. "Όσοι γλίτωσαν ζούσαν ξέμακρά του σ' απόκρυφα μέρη, σ' αποκλείστρες, καλύβες και τaráτσες. Με τον καιρό όμως καταστάλαξαν ομαδικά, άλλοι ανατολικά, στη δασωμένη βορινή πλαγιά του Τρίκορφου κι άλλοι δυτικά απ' το παλιό χωριό, χαμηλά στις πυκνά δασωμένες τότε ρεματιές. Στεριώθηκαν έτσι σιγά σιγά τα καινούρια χωριά. Απάνω Παλιοξάρι και Κάτω Παλιοξάρι (1650), πού στα 1749 φανέρωναν αντίστοιχα από 40 και 30 φαμελιές.

«Απάνω Παλιοξάρι» και «Βαθύρεμα»

Κοντό στα έλατα, στη θέση πού λέμε τώρα «Παλιοχώρι», στήθηκε στην αρχή πρόχειρα το Απάνω Παλιοξάρι. Από εκεί μετακινούνταν σιγά σιγά οι κάτοικοι του κι οριστικοποίησαν τη διαμονή τους στη σημερινή θέση. Στο Παλιοχώρι έμεινε αποτυπωμένη ή ύπαρξη του χωριού, τέσσερα δε σπίτια ήταν σημάδι του ως το 1900. Πολλοί όμως στέριωσαν πέρα από το Τρανόρεμα το χωριό, Βαθύρεμα. Οι φευγάτοι παλιό από το Παλιοξόρ(ι) φαίνεται βρήκαν εκεί καλό καταφύγιο. Κρατήθηκε ως το 1910 με είκοσι τέσσερις τότε οικογένειες, πού μετακινήθηκαν σιγά σιγά στο Απάνω Παλιοξάρι.

Το χάνι «Παλιοξάρι»

«... Πέντε ώρες μακριά από το Βελούχοβο υπάρχει χάνι πού λέγεται Παλιοξάρι...». "Έτσι έμεινε γνωστό το παλιό χωριό. Σαν χάνι, πού να ξενουχτάει κανένας περαστικός μία κι ήταν σύρτα κι αράδιζε πάνω κάτω κόσμος από εκεί. Τα χρόνια αλλοίωσαν τον τόπο. Η παράδοση μόνο ένωνε τούς ανθρώπους από το Απάνω και Κάτω Παλιοξάρι εκεί στην προγονική τους ρίζα. Συντηρούσαν και τις εκκλησίες: Αγία- Παρασκευή, Αι-Γιώργη και Αγίους Αποστόλους, καθώς και τον Αι-Λιά, ξωκλήσι ψηλά στον Κουτσοκέφαλο. Δυό άλλες εκκλησιές ο Αι-Θανάσης κι η Παναγία, είχαν ερειπωθεί. Και το «χάνι Παλιοξάρι» έμεινε με τον καιρό «Χάνι» η «Χάνια». Ένα εικόνισμα, μερικά καλύβια, ο λιθωσώρος τ' Αι- Γιώργη, τα βράχια, χωράφια καρπερά και δέντρα καρποφόρα σημειώνουν την τοποθεσία τού χωριού, πού έσβησε εδώ και τετρακόσια σχεδόν χρόνια.

Το Απάνω Παλιοξάρι στο 1821

Οι κάτοικοι του γαλουχημένοι στον ανυπότακτο τόπο έζησαν την κλέφτικη λεβεντιά. Από πιο μπροστά ακόμα οι περιστάσεις τούς έκαναν να πάρουν μέρος στο προεπαναστατικό τοπικό κίνημα του 1687 και ν' ακολουθούσουν αργότερα το συντοπίτη τους αρματολό Χριστο Μηλιώνη (1750-1760). Στις παραμονές του μεγάλου αγώνα αρκετά παλικάρια έκαναν το κλέφτικο σώμα του Τριαντάφυλλου Αποκορίτη, πού εντάχτηκε στην αρχηγία του Σκαλτσοδήμου. Ογδόντα περίπου αγωνιστές, γραμμένοι στα «μητρώα των εθνικών αγωνιστών του εικοσιένα» συγκρότησαν το στρατόπεδο της Βίγλας, χτύπησαν τούς τούρκους απ' την πρώτη μέρα του ξεσηκωμού κι έλαβαν μέρος σε πολλές μάχες του αγώνα. Γίνανε κι αυτοί θεριά του αναστάσιμου αγώνα. Έτσι, τούρκος δεν πάτησε στο χωριό απ' το Μόρτη του ' 21 ως τον Απρίλη του 1826, πού μετά την έξοδο του Μεσολογγίου προσποιήθηκε κι αυτό υποταγή. Το Δεκέμβρη όμως του ίδιου χρόνου ο Καραϊσκάκης «έπροχώρησε εις Λιδορίκιον και εις το χωριον αυτής της έπαρχίας Παλιοξόρι λεγόμενον, έκλεισε 300 τούρκους και αφήσας τό αναγκαιον στράτευμα προς φύλαξιν, έπροχώρησε...». Έμεινε από τότε ελεύθερο. Κι έγινε τον Αύγουστο του 1828 το ορμητήριο της χιλιαρχίας του Κίτσου Τζαβέλα, πού αποβιβάστηκε στη Σεργούλα κι εξόρμησε για την απελευθέρωση όλης της επαρχίας.

Ο δήμος «Ποτιδανείας»

Το κράτος στα πρώτα του βήματα (1833) για να οργανωθεί, χώρισε τις επαρχίες σε δήμους και «κατέβαλε πολλή σπουδή προς ανασύστασιν παλαιών όνομάτων της Ελλάδος...», ΦΕΚ. 1/15.4.1833. Στα 1836 συστήθηκε δήμος με πρωτεύουσα το "Άνω Παλαιοξάριον και με την ονομασία, «Δήμος Ποτιδανείας», «όνομα ειλημμένον έξ αρχαίας πόλεως έν τω δήμω κειμένης». ΦΕΚ 63/5.11.1836. Η πολλή σπουδή όμως είχε σαν αποτέλεσμα να χρειαστούν αργότερα αλλαγές στα ονόματα των δήμων για τη σωστή απόδοση τους και να προταθεί η διόρθωση στο όνομα του δήμου με τον ορθό τύπο: «Δήμος Ποτιδανιατών». Τά ονόματα πού δήλωναν αρχαία πόλη έπρεπε να εκφέρονται στη γενική του πληθυντικού των εθνικών (Ποτιδανιάτες). Η διόρθωση όμως αυτή δεν έγινε.

Ο δήμος Ποτιδανείας απ' το 1836 ως το 1869 περιλάμβανε τα χωριά: "Άνω Παλαιοξάριον και Βαθύρεμα (735), Κάτω Παλαιοξάριον (387), Λυκοχώρι (294), Ζαμπιά ή Ζαματά (66), Γκουμαίοι (168), Καρδάρα (76), Καρυά (303), Βλαχοκάτουνο(269), Ομερεφέντη (36), Λόγγος (25), Μανάγουλι (1 00), Χασάναγα (75), Μαλάματα και Πιλάλα (69), Κλήμα (461), Παλιόμυλος (52), Κάμπος (230), Καρούτια (156), Σεργούλα (151), Παλιοχώρι (88), Στύλια (327), Μπεριθιώτισσα (220), Μονή Βαρνάκοβας (35). Στα 1869 συστήθηκε ο «δήμος Οινεώνος» (Β.Δ.16.12. 1869) πού στα 1886 (Β.Δ. 31.1.1886) πήρε την ονομασία «δήμος Εύπαλίου» κι έμεινε ο δήμος Ποτιδανείας ως τα 1912 με τα χωριά: "Άνω Παλαιοξάριον και Βαθύρεμα, Κάτω Παλαιοξάριον, Λυκοχώρι, Περιθεώτισσα, Στύλια, Μονή Βαρνάκοβας.

Κοινότητα «Άνω Παλαιοξαρίου»

Με την κατάργηση των δήμων (1912), συστήθηκε προσωρινά η Κοινότητα «Άνω Παλαιοξαρίου», πού περιλάμβανε το Άνω Παλαιοξάριον και Βαθύρεμα (ΦΕΚ 261 Α/29.8.1912). Στις 9 Φεβρουαρίου 1914 έγιναν κοινοτικές εκλογές. Το κοινοτικό συμβούλιο παίρνοντας οδηγίες για να προτείνει το οριστικό όνομα της Κοινότητας ζήτησε τη διατήρηση του ονόματος, πού έφερνε το χωριό τρακόσια χρόνια.

Ποτιδάνεια

«Τό έκλιπόν άρχαιον όνομα του καταργηθέντος δήμου Ποτιδανείας» διάλεξε για το χωριό το κοινοτικό συμβούλιο στα 1940. Εγκρίθηκε τότε ή μετονομασία και δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 271 Α/1940 ότι: Ο συνοικισμός «Άνω Παλαιοξάριον» μετονομάζεται «Ποτιδανεία» καί ή ομώνυμος Κοινότης Ποτιδανείας.

Στη χρήση όμως παραδόθηκε το όνομα «Ποτιδάνεια» κι όχι «Ποτιδανεία» ως το 1970, πού έγινε σύσταση (6.3.1970) στους κατοίκους να χρησιμοποιούν το σωστό τύπο Ποτιδανία, για να μην υπάρχει προφανώς μεταβολή της ιστορικής αλήθειας.

Η εξοικείωση όμως με τον τύπο «Ποτιδάνεια» δεν παρακολούθησε τη διόρθωσή του, πού προσκρούει στη δύσκολη αναίρεση τέτοιων γλωσσολογικών λαθών, αλλά τον διατήρησε φωνητικά κι άνορθόγραφα «Ποτιδάνια». Καθιερώθηκε επομένως το όνομα του χωριού, Π ο τ ι δ α ν ε ι α.